

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2019

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 18.

DITAELO LE TLHAHISOLESEDING HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o araba dipotso.
2. O SE KE wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse thehilweng dibukeng tseo o ithutileng tsona. Ka mora moo o bale dipotso tseo, o nto getha tseo o lakatsang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE NNE, e leng:

KAROLO YA A: Pale/Nobele/Novele	(35)
KAROLO YA B: Tshwantshiso/Terama	(35)
KAROLO YA C: Dipalekgutshwe	(35)
KAROLO YA D: Dithothokiso	(35)
4. Araba dipotso TSE PEDI feela. Potso E LE NNGWE ho tswa dikarolong le ha e le DIFE TSE PEDI.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE
Araba potso ya pale/nobele/novele eo o ithutileng yona.

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso ya tshwantshiso/terama eo o ithutileng yona.

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE
Araba dipotso tsa dipalekgutshwe ka BOBEDI.

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO
Araba dipotso tsa dithothokiso ka BOBEDI.
5. Sebedisa lenanennetefatso bakeng sa tataiso.
6. Latela ditaelo tse qalong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE ka hloko.
7. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
8. Qala KAROLO KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.
9. O eletswa ho sebedisa nako ka moo ho sisintsweng: Sebedisa metsotso e 60 ho ngola karolo ka nngwe.
10. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE		
<i>Araba potso ya nobele/novele eo o ithutileng yona.</i>		
NOMORO YA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	35	5
2. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	35	7
3. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	35	9
KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA		
<i>Araba potso ya tshwantshiso/terama eo o ithutileng yona.</i>		
NOMORO YA POTSO		LEQEPHE
4. <i>Sefi</i>	35	11
KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE		
<i>Araba dipotso ka BOBEDI tsa dipalekgutshwe</i>		
NOMORO YA POTSO		LEQEPHE
5.1 'Tlwaelo'	18	13
5.2 'Ha e lale'	17	14
KAROLO YA D: DITHOTHOKISO		
<i>Araba dipotso ka BOBEDI tsa thothokiso.</i>		
NOMORO YA POTSO		LEQEPHE
6.1 'Mmadiberwane'	18	16
6.2 'Kgaeyane'	17	17

LENANENNETEFATSO:

Sebedisa lenanennetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: PALE/NOBELE/NOVELE Dipotso tse kgutshwane	1–3	1	
B: TSHWANTSHISO/TERAMA Dipotso tse kgutshwane	4	1	
C: DIPALEKGUTSHWE Dipotso tse kgutshwane	5.1–5.2	1	
D: DITHOTHOKISO Dipotso tse kgutshwane	6.1–6.2	1	

ELA HLOKO: Etsa bonnete ba hore o arabile dipotso tse karolong TSE PEDI feela.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE**POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

Kgetha mme o arabe Potso E LE NNGWE e itshetlehileng bukeng eo o ithutileng yona selemong sena.

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA A

Sekgukguni a ntse a itatswa melomo ena e meputswa. 'Efela ke ona hantle. Le ha ho thwe dintho ha re di tsebe, mona tjhe o phehile pitsa. Jwale mohaeso ha re bue he, nna ke ne ke re re ...'

Mananyetsa a mo kena hanong, 'O nkutlwe hantle monna ebang o bua ka tjhelete re tla utlwana, ho feta moo ha ke sa na puo, tswela pele ...!' 5

Banna bana ba ile ba nna ba buisana jwalo, ba hlile ba sa tshepane. Empa qetellong re fumana ba se ba buisana tjena:

'O reng na Sekgukguni monna ... o re thipa yee ke kgauta. Ke hore monna o re nka tshwaela makgolo a balwang ka boraro ho isa ho bohlanano. Tjhe nna ka hlakoreng la ka taba di lokile!' ke Mananyetsa eo. 10

'Ho fela ho le jwalo ka ha ke o bolelletse weso. Hona jwale o se o le lekgatheng la ho ba palong ya dikwakwariri, banna, barui ke a o hlapanyetsa,' ho araba Sekgukguni.

'Le nna ke sa boetse ke o hlapanyetsa ka mme ya ntswalang hore mahe ana a dinotshi e tla re a fela o be o balwa hara dikwete.'

- 1.1 Ke dintho dife TSE PEDI qotsong tse lokelang ho hlahellang tlhekelong ya pale? (2)
- 1.2 Hlakisa tomatso e hlahellang qotsong ena. (2)
- 1.3 Mongodi o sebedisitse lewa lefe ho senola semelo sa baphetwa ba qotsong? (2)
- 1.4 Hlalosa hore qotso e re tjobela pele ka tsela efe. (2)
- 1.5 Tsela eo mongodi a phethelang pale ena ka yona, e fana ka maikutlo afe ho babadi mabapi le bonokwane? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.6 Ka mora tumellano ya bona qotsong, ke mothinya ofe o sa lebellwang o ileng wa etsahala? (2)
- 1.7 Ditaba tsa qotso di dumellana jwang le maele a reng?
'E bona mahe, leraba ha e le bone.' (2)
- 1.8 Nehelana ka dintlha TSE PEDI tseo sebaka sa habo Mananyetsa se neng se ikgetha ka tsona ha se bapiswa le sa habo Sekgukguni. (2)
- 1.9 Hlalosa kamoo ho dula ha Sekgukguni ka lebitleng ho bileng le molemo kateng kgodisong ya poloto. (2)

1.10 Sekaseka polelo e latelang.

Mongodi o kgonne ho hlahisa kgohlano ka tshebediso ya thipa ya lepolanka le manepa a kopantsweng le lehlabathe. (2)

1.11 Na sehlo sa thabo/kgotsofalo se totobalang qotsong, se ile sa dumellana le sephetho sa puisano ee? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA B

Ka seroko ke ha ba se ba kwetetse lekapa hona motseng mona. Wa mabitleng mosebetsi ba hla ba o phetha habonolo, etswe mobu o ne o sa le motjha, mme ho sa fatwe ho isa kae. Taba e le hore feela Sekgukguni a kgone ho ka paqama. Bosiu ha bo wela fatshe Mananyetsa a be a nkuwa ke ntho ho leba motseng, moreneng ha Ramoroko, a siile Sekgukguni ka lebitleng. 5

Tsietsi eo Sekgukguni a bileng ho yona ka lebitleng ke ya motjheso oo re sitwang ho o lekanya. Leha moya wona o ne o kena sobaneng leo ba le entseng o ne o hlile o fokola. A fufulelwa motho wa rona, a qhitsu dikgororo, ha eba hobe.

Ha a rata o ne a ka nna a tswa, etswe ho ne ho hlile ho sa fatwa hakaalo ke bonkeka. Ho ne ho ile ha lekantshetswa yena feela hore a felle hantle. Tsietsi ya hae e ne e le hore o ne a sa bone ka ntle, mme ha a ne a ka tswela ka ntle, batho ba fetang ebang ba ne ba le teng, ba ne ba tla mmona ha a kgwaphoha selaong seo sa hae sa lebitla e be taba di a senyeha! A mamella he. A re tjhe, ke diyabanneng ke ngwana e motona, pholo ya letlaka, kgale a di bona. 10

1.12 Maikemisetso a mongodi ke afe ka polelo e latelang?
Mananyetsa a be a nkuwa ke ntho ho leba motseng, moreneng ha Ramoroko. (2)

1.13 Taba ya hore boMananyetsa ba ile ba fumana lekapa ha Ramoroko, e dumellana jwang le sebaka seo? (2)

1.14 Tshebedisanommoho eo re e bonang qotsong pakeng tsa Sekgukguni le Mananyetsa e bile le ditlamorao dife tse bosula ho bona? (2)

1.15 Bolela hore polelo e latelang ke NNETE kapa MAFOSI, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Sekgukguni ke mophetwa ya tjhitja. (2)

1.16 Karaburetso e sebedisitsweng meleng ya 7–10, e o thusa jwang ho utlwisisa semelo sa Sekgukguni boemong boo a neng a le ho bona? (2)

1.17 Sekaseka kamano ya sehlooho sa buka le diketsahalo tsa pale ena. (3)

[35]

POTSO YA 2: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA C

Lentswe la ka le tshwana le mohla re neng re le lejweng, yaba ke tswela pele; 'Ke kgolwa hore taba eo ke tlileng ka yona mona o a e tseba hape o a e utlwisisa, hape ke tshepa hore o a hopola hore o ile wa ntshepisa ho mpha karabo ya ka haufinyana, mme ke dumela hore ena ke nako. Ke ntse ke pheta wona mantswe a mohla monene Lerato.' Ka sheba fahlehonyana sa hae ka bona hore o mametse ka hloko ebile o ikutlwa jwalo ka nna, ka tswela pele. 'Lerato ke a o rata hle ... Ha ke bapale.'	5
'Ke kopa hore o mpulele pelo ya hao jwalo ka ha ke se ke o buletse ya ka ... Mpoelle hore o a nthata e bile o a mpatla hle Lerato.' Ra thola motsotso o molelele re shebane ka mahlong, ho se ya sisinyehang. Ka bona pounama tsa hae di tsitsinyeha hanyenyane yaba o re: 'Hlomi ke a o rata ... Ke o rata ka pelo ya ka yohle, ke bone mamello le botshepehi ba hao, mme jwale ke o nea pelo ya ka. 'Ke wa hao.' Lentswe la hae le ne le le tlase, le le bonolo, le se na mano hohang. E ile ya ka ke a lora, ya ka ke thethefetse, ntho yane e neng e nyolohile, ya theoha ya tla mpeng mona.'	10

- 2.1 Hlalosa kamoo ketso ya Lerato ya ho dumela Hlomi qotsong, e ileng ya hodisa kgohlano kateng paleng ena. (2)
- 2.2 Nehelana ka lebaka le tshehetsang polelo e latelang:
Tsela eo mongodi a rarolang qaka e dipakeng tsa Hlomi le Tshiu ka yona, e totobatsa mothinya o sa lebellwang. (2)
- 2.3 Ketsahalo ya ho kgutsa ha Hlomi le Lerato ba shebane, e re senolela maikutlo afe a bona? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 2.4 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse lewa la ho hetla morao qotsong ee? (2)
- 2.5 Tsela eo Hlomi le Lerato ba ileng ba kgetha sebaka sa ho kopanela ho ya phetha morero o qotsong, e fapana jwang le e latelwang ke batjha ba kajeno? (2)
- 2.6 Mongodi o sebedisitse mawa afe A MABEDI ho senola botho ba baphetwa qotsong ee? (2)
- 2.7 Bolela hore polelo e latelang ke NNETE kapa MAFOSI, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Ketsahalo e qotsong ya ho ratana ha Hlomi le Lerato ke e nngwe ya tse totobatsang tharahano paleng ena. (2)
- 2.8 Sekaseka polelo e latelang.
Ketsahalo ya lenyalo la Hlomi le Dineo e bontsha ho se phethelwe hantle ha sengolwa sena. (2)
- 2.9 Na mongodi o fihlelletse sepheo sa hae ka tshebediso ya karaburetso ya kutlo e hlahellang qotsong ee? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA D

Ya re re ntse re qoqa jwalo, a kena a tsamaya le ntjana ya hae e bitswang Ribo. Ho ne ho se batho ba tlang moo, mme re ne re phutholohile; Lerato a phomoditse hlooho ya hae sefubeng sa ka mona, ha nna ke ntse ke bapala ka moriri wa hae o neng o ikgarile ho kgahlang ke ho o besa. Re ile ra thuswa ke ntja ha e bohola. Ra tshoha hoo re neng re thothomela bobedi ba rona. Ra tswa lesobeng le neng le le haufi, le teng re sa hetle, re lebetse tsohle. 5

Ha e le Dineo yena, ke ile ka elellwa hore o ne a se a entse setswalle le Morwesi, hoba o ne a se a mo etela kgafetsa, e re ha a le teng mahlo a felle ho nna mona. Ka nako e nngwe ke mo kgaoletse a ntjhebile ka matla, ha ke mo sheba, a shebe thoko kapele eke ha ho letho. Ka tsatsi le leng ha re ntse re phomotse, re dutse re qoqa, Morwesi a tswa. Ke ne ke dutse sofeng e neng e shebane le ya hae. Ke ile ka bona a tloha moo a neng a dutse teng, a fihla a dula sofeng eo ke neng ke dutse ho yona e neng e nka batho ba bararo; o ne a ena le bokgoni eo ngwana. 10

- 2.10 Ketso ya Dineo ya ho ikisa ho Hlomi a le habo, e dumellana jwang le ditlwaelo tsa batjha ba nakong eo ditabeng tsa marato? (2)
- 2.11 Mongodi o re tsebisa jwang hore Tshiu o ile a dieha ho tela Lerato ha Hlomi a se a ikgapetse yena? (2)
- 2.12 Ke sefe se neng se etsahala bophelong ba mohanyetsi e moholo wa Hlomi, e leng Tshiu nakong ya diketsahalo tse qotsong? (2)
- 2.13 Bontsha kamoo setswalle sa Dineo le Morwesi se sebedisitsweng kateng ho totobatsa tjobelopele paleng ena. (2)
- 2.14 Nehelana ka lebaka le dumellanang le polelo e latelang.
Diketso tseo Dineo a neng a di etsa tsa ho ngolla Hlomi mangolo ebile a mo fa le dimpho di ne di bakela Hlomi kgohlano ya ka hare. (2)
- 2.15 Maele ana, 'Motswalle wa leshodu ke leshodu', a dumellana le ketsahalo efe paleng ena? (2)
- 2.16 Sekaseka sepheo sa mongodi ka mophetwa wa tlatsetso e leng Botjha. (2)
- 2.17 Tshohla tshekamelo ya mongodi tumelong ya Sekeresete kgahlanong le ya setso. (3)

[35]

POTSO YA 3: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse tla e latela tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA E

Thakadi e ne e bonesitswe ka mabone a maholo a mpang a le lerootho, ha a mang a ona a le bolou bo etsang hore tlhapikepe ena e bonahale eka leruarua la letonana kapa yona kgodumodumo ya tshomong. Ha Chikano a hwalotsa lehaha leo ba leng ka hare ho lona, ebang mohohoma o mokaalo o ka bitswa lehaha, a fumana e le sabusabu e ka hodimo hole ho lebala la dipapadi. Ka hara lehaha lena ho ne ho na le dikepe tse pedi, sekepe sa boithabiso le diketswana tse tharo tsa lebelo. 5

'Ke ntho eo le e ahileng jwang ee, Ramaqiti?' ho botsa Chikano ha Mphafudi yena a ntse a ikanya menwana ke ho tsieleha.

'Ah ... ntho ena monghadi Chikano ke mesebetsi ya boko bo hlwahlwa ba banna le basadi bao bohlale le boiphihlelo ba bona, bo fetang eng kapa eng e kileng ya tsejwa ke motho.' Eitse hoba Ramaqiti a bue mantswe ana a itebala, a qalella ho tloatlola, a tjeka ka mokgwa o mong o sa tlwaelehang, a kobakoba le ho thenthetsa jwalo ka motho ya ipolaisitseng sethethefatsi se bohale haholo, mme a ba a nna a hweshetsa ntho e sa tsejweng. Nakong ena Chikano a bona monyetla wa hae, mme a itokisetsa ntwana empa a rutlwa habohlako ke Mphafudi eo a neng a sa lebala ka balebedi ba neng ba eme kamorao ho bona. 10 15

- 3.1 Sepheo sa mongodi se ka sehloohong ka kopano ya mobishopo Biala le baruti ba hae tlhakeelong ya pale ee ke sefe? (2)
- 3.2 Mphafudi eo ho buuwang ka yena qotsong, o susumeditse diketsahalo jwang ho ya sehlohlong? (2)
- 3.3 Mongodi o sebedisitse kopano ena e qotsong jwang ho re senolela semelo sa Ramaqiti? (2)
- 3.4 Hlalosa kamoo kopano e qotsong e totobatsang mothipoloho kateng paleng ena. (2)
- 3.5 Nehelana ka dintho TSE PEDI qotsong, tse bontshang hore diketsahalo tsa yona ke tsa nakong ena ya tswelopele. (2)
- 3.6 Phetelletso e polelong e latelang, e sebedisitswe ka sepheo sefe ke mongodi? (2)
- 'Ke mesebetsi ya boko bo hlwahlwa ba banna le basadi bao bohlale le boiphihlelo ba bona, bo fetang eng kapa eng e kileng ya tsejwa ke motho.'
- 3.7 Ketsahalong eo ho yona Chikano a ileng a fihla a emetswe ke baeti kamoreng ya hae hoteleng Botswana, e dumellana jwang le kgohlano e fumanwang paleng ee? (2)
- 3.8 Bolela hore polelo e latelang ke NNETE kapa MAFOSI, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- Diketsahalo tse qotsong ke karolo ya phethelo paleng ena. (2)

- 3.9 Dumellana kapa o hanane le polelo e latelang ka ho nehelana ka lebaka.
Moborigadiri Ramaqiti e ne e le lehlabaphiyo. (2)
- 3.10 Na re tla be re nepa ha re re Paliya Kaluyanda ke e mong wa baphetwa ba sehlooho paleng ee? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Boela o bale qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA F

Jwala ba Sekgowa! Hantlentle ke mang ya ke keng a wela kenyakenyeng ya sebe ka lebaka la bona? Ho tloha mona Nasala a ikwahlaya kamehla ha a hopola tsa tsatsi leo, hoo a bileng a nena jwala le basadi ka pelo ya hae yohle. Leha ho le jwalo, ha nna ha ipaka hore moleko o mo setse morao hohle moo a yang hobane ka tsatsi le leng, Ramaqiti a be a se a utlwela ka e mong wa dihlwela tsa hae tse Leseru hore Nasala o se a bolaile e mong wa basebetsimmoho le yena ka ho mo otlala ka sesebediswa se seng se boima. Ka lebaka leo, Ramaqiti a boela a kena letsholong la ho ya pholosa Nasala moo a leng teng, Leseru. 5

Ho fihleng ha hae moo Leseru, Ramaqiti a sebetsa kapele, a kgadisa basebeletsi ba moo ba mmuso ka borui ba hae, tjootjo ya fapanyetsana matsoho, mme Nasala a dumellwa ho baleha teronkong ho leba naheng ya Afrika. Eitse hoba Nasala a fihle Afrika, Ramaqiti a hla a ikemisetsa ho se be matsohomaruru ho Nasala. A bona hantle hore o tla tshwanela ho tiisa letsoho e le ka nnete ho enwa motswallae. Empa pele a ka etsa jwalo, a qala ka ho fumanela Nasala ditokomane tse ntjha ka lebitso la Gabriel Biala. 10
15

- 3.11 Tshwano ke efe dipakeng tsa ketsahalo ya ho baleha ha Nasala Leseru le ya mohla a neng a baleha Botswana? (2)
- 3.12 Ketsahalo eo mopheti a buang ka yona qotsong, e ile ya thusa jwang ho ntshetsa pele poloto paleng ee? (2)
- 3.13 Diketso tsa Ramaqiti qotsong ee, di dumellana jwang le lebitso la hae? (2)
- 3.14 Mongodi o sebedisitse lewa lefe ho senola semelo sa Ramaqiti qotsong? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.15 Nehelana ka lebaka le dumellanang le polelo e latelang:
Ketsahalo ya ho bolawa ha moruti Sam Zamiya kerekeng ya St. Paul Mission, ke nngwe ya tse totobatsang tharahano paleng ena. (2)
- 3.16 Na diketsahalo tse qotsong tse entsweng ke Ramaqiti di a kgolweha? Hlalosa. (2)
- 3.17 Sekaseka kamoo mongodi a sebedisitseng lewa la ho hetla morao kateng ditabeng tse qotsong. (3)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 4: SEFI – DJ Nkutha**

Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA G

MMATISETSO:	Hao ntate ebe ntja e ingwaile ka oto lefe ha o sa theohe nkong tsa ka kajeno? Ha se thuto ya hao eo. (<i>A bosose/a.</i>) Nkatamele he ntata ngwanana.	
MOTAUNG:	(<i>O mo thiba ka matsoho.</i>) O tla ntlhahisa diso molomong. (<i>A mo sutuletsa morao.</i>) Ke nna hlooho ya lelapa lena e seng wena, o a nkutlwa mosadi? Ke na le tokelo ya ho etsa tsohle ka nako eo ke e batlang.	5
MMATISETSO:	Hao hle monna wa ka! Ke ne ke mpa ke phetha moetlo wa lapa lena. Hopola tlwaelo ya rona ntate.	
MOTAUNG:	Tlohela ho pota wena. Hona jwale re ka be re eja poqo ka hlanaka hoja e se ka wena mosadi. Ka baka la hao tapole ya bodisa tse ding. Le babe le le batle tjena. Mosotho o tobokeditse a re metse e metle diotlwana. Re tena re hula ka tlhako tsa morao tjena ka baka la lona tau di mesana. Ebile o a mpelaetsa, o akilwe ke ba melomo e dilatswa motsheare, mme o rata ho itlhakoletsa diso ho nna.	10 15
MMATISETSO:	Banna bafe ba ka Kgathatso, keng ha eka tumelo ya hao e a fokola, mme o thetseha kapele? O ne o mphile bona banna bao? Dipolelo tsa hao di emere ho hong. E, o fetohile monna wa ka, hohang ha o tshwane le senepeng. Kajeno re tla utlwa mehlolo ho wena.	

- 4.1 Ketso e ileng ya etswa ke Mmatisetso mantsiboyeng ao ho buuwang ka ona qotsong, e ile ya fetola maikutlo a monnae jwang? (1)
- 4.2 Mongodi o sebedisitse semelo sa Nkepe jwang ho hodisa kgohlano e dipakeng tsa hae le Tiisetso tshwantshisong ee? (2)
- 4.3 Tshebediso ya malapa a mabedi tshwantshisong ee, e thusitse mongodi jwang ho fetisa molaetsa wa hae? (2)
- 4.4 Sepheo se ka sehloohong sa mongodi ka Mmatshela tshwantshisong ee ke sefe? Nehelana ka lebaka. (2)
- 4.5 Mongodi o sebedisitse tatolano e polelong e latelang ka sepheo sefe? Le babe le le batle tjena. (2)
- 4.6 Ho fetoha ha Motaung bothong ho re tsebisa hore ke sebakadi sa mofuta ofe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.7 Ke phapano efe ya maikutlo e totobatswang ke puisano e qotsong ee? (2)
- 4.8 Hlalosa tomatso e hlahellang qotsong. (2)
- 4.9 Na ebe ketso ya Motaung ya ho nyahlatsa lelapa e dumellana le nako ya diketsahalo tshwantshisong ee? (2)
- 4.10 Tshohla kamoo pheletso ya Motaung tshwantshisong ena e o amang maikutlo kateng. (3)

MMOHO LE

Boela o bale qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA H

MMANKEPE	Le enwa a ntshe ya hae. Ke tennwe ke banna ba sokodisang. Motho wa bona ke kgomaredi ya kokotane, boko sa eshwa le lenono. Wa hae mosadi o ja nama, rona re e felehetsa ka lebese la kgomo.	
RABODITSE:	Mo lese, ke Keresemese ya hae. Re tshella maeba poone.	
MMANKEPE:	Athe yena ha a sa tsamaya le disentenyana pokothong ya hae? (A ntshe teke ka matsweleng.) Ke ena ntate. Ruta mmateao mekgwa ya ho tshwara mosadi. O mo hlahlelle. Ekare o jesitswe phehla mokobolo. O tsherehantswe ke pholosonyana ena ya bojakane le qhekanyetso tsa baruti.	5
RABODITSE:	Tswa ka mona mosadi o thuse Nkepe ho hlwekisa ntlo. Mokgotsi, tsa hao ditsebe di tletse. (Raboditse le Motaung ba a tswa.)	10
MOTAUNG:	Le ha ho thwe mosadi ke morena, enwa wa hao mmate ke tla iphumana ke le ntlwanatshwana ke yena. Ke tla mo haraswanya, ke mo apese makote.	
RABODITSE:	O o hlotse monna heso. O ne o tshohile ha a menne mese a tuka malakabe. Wena borikgwe bo ne bo duletse ho jaefa, mala a sebetsa ke letswalo. O ne o bile o fiela ka dintshi, o nahana hore ha ke bone hore o tshohile. Molomo o ne o bile o thothomela ke letswalo. Tjhe, tumelo ena ya lona e o ferekantse. Ha le kgone ho itshwarela ka matsoho a lona. E le ruta bokwala. Lefatsheng o etse tsa lefatshe hobane tsa lehodimong ha di tsejwe.	15 20

- 4.11 Ke leeme lefe le totobatswang ke ditaba tsa qotso? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.12 Nehelana ka ketsahalo E LE NNGWE e totobatsang hore Nkepe o ne a futsitse batswadi ba hae ka bopelompe. (1)
- 4.13 Bolela kamoo morero wa Mmatshela ka Motaung o neng o fapana kateng le wa Raboditse. (2)
- 4.14 Mongodi o sebedisitse phetelletso ka sepheo sefe mantsweng a latelang a Mmatshela?
'Motaung moratuwa, lefatsheng mona haesale ke tswalwa ke qala ho bona motho ya tshwanang le wena. Ruri o monna ba le teng, o kwete, o kakapa Sebata.' (2)
- 4.15 Mantswe ana, 're tshella maeba poone' a re hlakisetsa jwang morero wa Raboditse ka Motaung? (2)
- 4.16 Ketsahalo ya hore Motaung a dule ha Mmatshela e lebisitse diketsahalo tsa tshwantshiso ee jwang sehlohlolong? (2)
- 4.17 Tshohla kamoo diketsahalo tsa qotso ena di re senolelang kateng ntlhakemo ya lelapa la Raboditse malebana le bojakane. Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.18 Na tshwantshiso ee e ka bapalwa sethaleng/kalaneng? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE

Araba POTSO ya 5.1 le POTSO ya 5.2.

POTSO YA 5: PELO E JA SERATI – ME Makhapa le ba bang**5.1 'TLWAELO'**

Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

TEMA YA I

Sa fihla setimamollo se famotse dinko. Ha se ke ha bonahala moo ho tjang teng. Sa phekgoha, sa boela morao. Ba batseka le bona ba hata ba fihla ka mmalesibana. Ba fumana ho hobelwa ka seriti, ho lla modidietsane o tihatjhametsang tsebe ha monatjana. Khwelakhwela thinkgwi! Ke ela e nkela ho la poleseteishene. Mohlahlobi wa tsa bophelo bo botle le yena ke eo thoso, moketeng wa Teboho! A fumana dipitsa di ptjatla ifo. Ntate Sepherephetjhane a tshwere letshufuhadi le butswitseng phere, la nama ya kgomo a ntse a le hlepholaka. Mohlahlobi a swaya koloi, ya phekgoha, ya tatamala ho ya fapheng la tsa bophelo. Bohle ba kgutlela morao ba sisinya dihlooho, ba makalletse Swanepoel. 5 10

Swanepoel ha a bona hore o hlolehile ho nyopisa mokete wa moahisane wa hae, a etsa ho hong. A bokeletsa ba basweu ba dulang sebakeng seo ho tla mo thusa, ba sulafalletse Teboho bophelo, a be a tswe tjoro, moo a dulang.

'Nthuseng hle,' ke yena eo ka puo ya habo ho baahisane.
'Re o thuse? Re o thuse ka eng?' ke baahisane ba hae. 15
'Motho ke eo,' o supa Teboho.
'O etsang motho eo?'
'O motsho tsho!'
'O etsang ha a le motsho tsho?'
'O mpherekanya maikutlo.' 20
'Hobane o motsho tsho!'

- 5.1.1 Bolela diketsahalo TSE PEDI ntle le tse qotsong, tse entsweng ke Swanepoel a susumeditswe ke lehloyo. (2)
- 5.1.2 Hlalosa kamoo diketsahalo tsa qotso ena di hodisang kgohlano ya palekgutshwe kateng. (2)
- 5.1.3 Mongodi o sebedisitse mawa afe A MABEDI ho senola semelo sa Swanepoel qotsong ee? (2)
- 5.1.4 Tshebediso ya mantswe ana, 'thinkgwi!', 'thoso!' le 'tjoro!', e thusa mongodi jwang ho fihlella sepheo sa hae ditabeng tsa qotso? (2)

- 5.1.5 Maikemisetsa a mongodi ke afe ka mothofatso o polelong e latelang?
Sa fihla setimamollo se famotse dinko. (2)
- 5.1.6 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Swanepoel ke ... palekgutshweng ena.
A moeletsi
B mohlohlelletsi
C mohanyetsi
D monamodi (2)
- 5.1.7 Nehelana ka diketsahalo TSE PEDI palekgutshweng tse bontshang hore diketsahalo tsa yona ke tsa mehleng ya kajeno. (2)
- 5.1.8 Na o ka re Swanepoel ke mophetwa ya tshitja kapa ya ntlhanngwe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.1.9 Hanana le polelo e latelang ka ho nehelana ka lebaka.
Mongodi ha a fihlella tharollo palekgutshweng ena. (2)

MMOHO LE**5.2 'HA E LALE'**

Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

TEMA YA J

Kgele! A hana ho utlwa Makgisa, a loloma a hemela hodimo, a re: 'Nna banna, le nkutlwe hantle, ke se ke boletse hore kgang ya monna e kgaolwa ke letlaka. Ke makaletse le ho utlwa boSusana, basadi, ba se ba bua ka ditshenasana mona ba re Mahaila o bua tsona, nna le hle le tsebe ha ke di kene. Nke ke ka kopanela kgwebo le mehofe e kang lona tjena. Ke ne ke nahana hore ke tlile kopanong e phelang, athe ke tlile mantlwaneng, kgidii! Wena Mahaila, tsamaya o yo wela hole kwana le mopoto ono wa hao. Nna ha ke kgathalle ho tshetjwa. Salang le ntse le thetsana jwalo, nna ke ile.' Boitshwaro ba Makgisa ba hla ba kukunela ba bangata ka kopanong empa ba se ke ba kgathatseha hobane ba tseba mekgwa ya hae. Ditho tsa nna tsa kgotsa feela di maketse. Bosara a kgutsisa modumo hore ba tsweleng pele ka kopano ba kgaohane le mahlanya. Ditho tsa nka mohopolo wa Bosara, kopano ya tswela pele. 5 10

Sekenamorung ha a utlwa tumellano eo, a re ho ditho tsa kopano: 'Nna ke tshaba Makgisa, le a tseba le lona hore ha a se a buile tjena o se a qadile ho tla re jesetsa kgwebeleng jwalo ka maeba. Ke bona ho le molemo hore ke mo sale morao. Salang dithoto ting, ha le tsebe mantswe a reng; mekoko ha e qhwaelane?' 15

- 5.2.1 Sebaka seo boMakgisa ba neng ba dula ho sona, se bile le tshusumetso efe ho bitsweng ha kopano e qotsong? (2)
- 5.2.2 Sehalo sa Makgisa qotsong ee, se re thusa jwang ho utlwisisa dikamano tsa hae le basebetsimmoho le yena? (2)
- 5.2.3 Hlalosa kamoo theho ya lebitso, 'Sekenamorung', e dumellanang kateng le mophetwa enwa palekgutshweng ena. (2)
- 5.2.4 Tshohla semelo sa Makgisa o ipapisitse le qotso e ka hodimo. (2)
- 5.2.5 Manolla leeme le utlwahalang puong ya Makgisa qotsong. (2)
- 5.2.6 Sekapuo se polelong e latelang, se sebedisitse ka sepheo sefe? (2)
- 'O se a qadile ho tla re jesetsa kgwebeleng jwalo ka maeba.'
- 5.2.7 Bolela hore polelo e latelang ke NNETE kapa MAFOSI, o be o nehelane ka lebaka la karabo hao. (2)
- Diketsahalo tsa palekgutshwe ena di tsamaellana le tikoloho ya yona.
- 5.2.8 Sekaseka kamoo lewa la tlhoho dingolweng le hlahellang palekgutshweng ena kateng. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

Araba POTSO ya 6.1 le POTSO ya 6.2.

POTSO YA 6

6.1 Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

MMADIBERWANE – T Leballo

- 1 Tumo sa hae se ne se phatlaletse hohle,
- 2 Ya hae mekgwa e ne e tsejwa ke bohle,
- 3 E tsejwa Makgwakgweng ho ya Metjhatjhane,
- 4 Hore enwa mosadi ke mantja di a loma,
- 5 Enwa mosadi o bohale sa ntja ya motswetse,
- 6 Lena letebele le sebetse sa ho beha tau setswetse.
- 7 A kgobohelwa Ratjotjose wa Makgwakgweng,
- 8 A bua le maikutlo a qeta le pelo
- 9 Hore enwa mosadi o tla mo ruta pula,
- 10 A mo phetshele jwalo sa nta ya lekoko.
- 11 A phutha mehaswana a wela tsela,
- 12 Ka hara Thabadimahlwa a re balakatha!
- 13 Ha Mmadiberwane a fihla a kokota,
- 14 A kgahlanyetswa ke meno masowana bolotsana,
- 15 A tshellwa sekala mmita ho tlosa lelese,
- 16 A bontshwa diphate leraba hore a phomole.

- 6.1.1 Bolela motse O LE MONG oo sethokhosi se reng mekgwa ya Mmadiberwane e ne e tsebahala ho wona. (1)
- 6.1.2 Ho ya ka ditaba tsa thothokiso ee, Mmadiberwane e ne e le wa morabe ofe? (1)
- 6.1.3 Bolela mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 5. (1)
- 6.1.4 Molathothokiso wa 10, o re tsebisane eng ka maikutlo a Ratjotjose? (2)
- 6.1.5 Ho ya ka temanathothokiso ya 3, Mmadiberwane e ne e le motho wa semelo sefe? (2)
- 6.1.6 Phetapheto e sebedisitsweng molathothokisong wa 8 ke ya mofuta ofe? Qotsa mantse ao ho tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 6.1.7 Kgonyetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 1 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.1.8 Anastrofi e molathothokisong wa 9, e o thusa jwang ho utlwisisa temanathothokiso eo e sebedisitsweng ho yona? (2)
- 6.1.9 Na sehlooho sa thothokiso ee se nyalana le dikahare tsa yona? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 6.1.10 Ke bokgabo bofe ba bothothokisi bo sebedisitsweng melathothokisong ya 14, 15 le 16, mme bo sebedisitswe ka sepheo sefe? (3)

MMOHO LE

6.2 Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

KGAEYANE – RN Phume

- 1 Ka le leng kwana a honyelle,
- 2 Mosadi wa batho le bana;
- 3 Ka ntlwana ha ba a le bona,
- 4 Ba robotse ha monate bona!
- 5 Phapha le hlahlamang,
- 6 Hano le re he!

- 7 Ke elwa... Hape ha mme tshela-se-tlale,
- 8 O nketse senotlolo mosebetsi.
- 9 Wele, Kgaeyane, hola hle!

- 10 Di hlotswe diqhenqha,
- 11 BoKgoliathe ha ba na sealolo;
- 12 Kgaeyane, wena o mang?
- 13 Wele, Kgaeyane hola hle!
- 14 Ba hlotswe boramahlale,
- 15 BoSalomone ke dilahlarungwana;
- 16 Kgaeyane, wena o mang?

- 6.2.1 Ke lentswe lefe temanathothokisong ya 1 le bontshang hore Kgaeyane ha a ne a ile jwaleng, o ne a nka nako e telele a dieha ho kgutla? (1)
- 6.2.2 Ke molathothokiso ofe o bontshang hore Kgaeyane ke yena wa ho qetela wa ho tloha ha mme tshela-se-tlale ka mehla? (1)
- 6.2.3 Bolela bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 10. (1)
- 6.2.4 Tlohelo e sebedisitsweng molathothokisong wa 7 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.2.5 Thothokiso ee e totobatsa sehalo sefe sa sethothokisi? (1)
- 6.2.6 Lebotsi le sebedisitsweng molathothokisong wa 12, le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.2.7 Akaretsa temanathothokiso ya 2, ka polelo E LE NNGWE. (2)
- 6.2.8 Lekgotsi le sebedisitsweng molathothokisong wa 13, le o thusa jwang ho utlwisisa se bolelwang ke sethothokisi molathothokisong oo? (2)

- 6.2.9 Karaburetso e sebedisitsweng temanathothokisong ya 2, e o thusa jwang ho hlakisa moelelo wa temanathothokiso eo? (2)
- 6.2.10 Ho bolelwa eng ka selahlamarungwana, mme lebitsomamarane lee le o thusa jwang ho utlwisisa moelelo o jerweng ke temanathothokiso eo? (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 70